

Dnro TRE:4497/06.02.00/2023, Kaupunginhallitus 6.11.2023

Tampereen kaupungin lausunto Pirkanmaan hyvinvointialueen hyvinvointikertomuksesta ja -suunnitelmasta 2023-2026 sekä lakisääteisistä alueellisista hyvinvointisuunnitelmista

Pirkanmaan hyvinvointialue (Pirha) on pyytänyt 15.9.2023 kaupungilta lausuntoa hyvinvointialueen hyvinvointikertomuksesta ja -suunnitelmasta 2023–2026 sekä siihen linkittyvistä viidestä lakisääteisestä alueellisesta hyvinvointisuunnitelmasta.

Yleiset huomiot suunnitelmista ja painopistekohtaiset kommentit

Pirkanmaan hyvinvointialueen hyvinvointisuunnitelmien painopisteet sekä niihin liittyvät toimenpiteet ovat hyvin linjassa Tampereen kaupungin oman hyvinvointisuunnitelman kanssa. Turvallisuuden painopisteen osalta voidaan todeta suunnitelmien vastaavan hyvin kaupungin toimintaa ja yhteistyötä hyvinvointialueen kanssa. Suunnitelmista nousseita muita havaintoja, joihin Tampereen kaupunki toivoo muutosta lausuntokierroksen jälkeen ennen suunnitelmien hyväksyntää hyvinvointialueen toimielimissä, on mainittu alla olevassa lausunnossa erikseen.

Yleisesti voidaan todeta, että Pirhan omat toimenpiteet tulisi sisällyttää suunnitelmiin konkreettisemmin. Kiinnitimme huomioita myös alueellisen hyvinvointisuunnitelman sekä siihen liittyvien liitännäissuunnitelmien toimenpiteiden eritasoisuuteen.

Kaupungin sisäisellä kommentointikierroksella eri tahoilta esitettiin toive, että Pirhan valmistelijat voisivat esitellä suunnitelmat esim. Teams-tallenteiden kautta kuntien neuvostoille kohderyhmälähtöisesti. Nyt lausunnolla oleva materiaali on hyvin vaativa sekä määrällisesti että sisällöllisesti, joten materiaalit vaativat suunnitelmakohtaista muokkausta kaikkiin kunnassa tapahtuviin käsittelyihin.

Kaupunki kiinnittää huomiota yhdenvertaisuus- ja tasa-arvonäkökulman puutteellisuuteen suunnitelmissa. Pirhan lakisääteisistä hyvinvointisuunnitelmista on jäänyt kokonaisuutena huomiotta lakisääteiset velvoitteet koskien tasa-arvolakia sekä suurelta osin myös yhdenvertaisuuslakia.

Hyvinvointisuunnitelmien tulisi rakentua Pirhan oman lakisääteisen tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelman toimenpidelinjauksien mukaisesti. Tällöin voisi tarkastella hyvinvoinnin edistämiseen liittyviä tekijöitä, esimerkiksi eri väestöryhmiä koskettavien moniperusteisten syrjintätekijöiden huolellisen huomioinnin kautta. Esimerkiksi tunnistaen hyvinvoinnin esteinä olevan suoran ja välillisen syrjinnän kysymykset, jotka lisäävät pahoinvointia, syrjäytymisen riskiä

ja osattomuutta. Pirhan hyvinvointisuunnitelmat nostavat esiin joitain syrjäntäperusteita erikseen tarkasteluun kuten iän (lapset, nuoret, ikääntyneet) sekä osin esteettömyyden ja saavutettavuuden, mutta ei ole perusteellinen esimerkiksi liikunta- ja toimintaesteellisten henkilöiden hyvinvointiriskien tunnistamisessa ja huomioidinnissa edes nimeämisen tasolla.

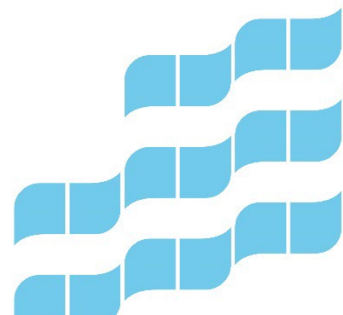
Hyvinvointisuunnitelmissa ei tunnisteta riittävässä määrin tai lainkaan esimerkiksi sukupuoleen tai sukupuoli-identiteettiin liittyviä hyvinvoinnin edistämisen tekijöitä, tai kieli-, kulttuuri-, seksuaali- tai uskonnollisten vähemmistöjen erityiskysymyksiä. Maahanmuuttajaneuvosto huomioi myös, että lähes kaikista hyvinvointisuunnitelmista näyttäisi puuttuvan kielivähemmistöjen näkökulma. Lisäksi monikulttuurisuuden huomioidminen vaikuttaa ohuelta tai jopa olemattomalta. Pirhan hyvinvointisuunnitelman lähtökohtana tulisi olla tasa-arvo- ja yhdenvertaisuusvaikutusten ennakoarviointi (evaus) kaikkien lakiin kirjattujen syrjäntäperusteiden pohjalta.

Liikkumisen ja aktiivisuuden edistäminen: Mittarina tässä painopisteessä erityisesti on mainittu PUHTI-hankeen tiedoista saatava lisenssiliikkujien määrä ja määrän kasvu kunnassa. Tulisi kuitenkin huomioida että lisenssiliikkumisen mahdollisuudet ovat kunnassa erilaisia, joten tässä tulisi käyttää myös muuta mittaristoa arvioinnissa.

Mielen hyvinvoinnin edistäminen ja tukeminen: Kulttuurihyvinvointi tai kulttuurin merkitys ennaltaehkäisevänä palveluna tulisi mainita myös hyvinvointialueen toimeenpanossa.

Osallisuuden ja yhteisöllisyyden lisääminen: Alueellisessa hyvinvointisuunnitelmassa on mainittu toimenpiteenä seuraavaa: *Alueellisessa HYTE-työssä kannustetaan kuntia osallistamaan kuntalaisia kunnan palveluiden kehittämiseen suunnitelmallisesti. Hyvinvointialueen palveluissa ohjataan asiakkaita järjestötoiminnan pariin.* Kuntien kannustamisen lisäksi tulisi kuvata myös hyvinvointialueen omia rakenteita asiakkaiden mukaan ottamiseen palveluiden kehittämiseen, esimerkiksi asiakasraatitoimintana tai osallistuvan budjetoinnin menetelmän kautta.

Arjen turvallisuuden lisääminen ja hyvinvointia edistävä elinympäristö: Toimenpide-ehdotuksiin ehdotetaan lisäystä: Edistetään toimialarajat ylittävää yhteistyötä alueellisen eriytymiskehityksen ehkäisemiseksi. Pirhan hyvinvoinnin edistämisen ja sote-palveluiden pohjaksi tarvitaan koko maakunnan alueen alueellisen eriytymiskehityksen paikkatieto (vrt. Tampereen kaupungin ja Tampereen kaupunkiseudun sosioekonomisen eriytymisen datatyökalut). Kohtaan *maankäytön suunnittelussa huomioidaan liikkumiseen kannustavat lähiympäristöt*, ehdotetaan laajentamista siten, että maankäytön suunnittelussa

huomioidaan muutkin lähiympäristössä hyvinvointiin vaikuttavat asiat kuin liikkuminen.

Suunnitelmakohtaiset huomiot

Pirkanmaan hyvinvointialueen hyvinvointikertomus ja -suunnitelma 2023-2026

Toimenpiteet alueellisessa hyvinvointisuunnitelmassa on määritelty hyvinvointialueen hyte-koordinaatioon, tekstissä on kuitenkin mainittu toimeenpanon kohdentuvan hyvinvointialueen palvelualueille. Kuntayhteistyön osalta tämä vastinparin nimeämisen puute voi tuottaa hankaluuksia.

Alueellisen hyvinvointisuunnitelman kunnille suunnatussa toimenpideoasioissa suositellaan toimenpiteitä, joista ei ole kuntien kanssa keskusteltu aiemmin (esim. ArVo-toiminta). Arviointikriteerit eivät ole kaikissa kohdin yhdenmukaisia tavoitteisiin nähden.

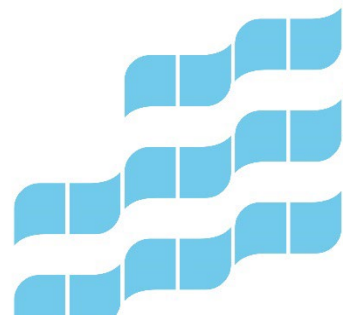
Alueellisessa hyvinvointisuunnitelmassa on kunnan toimenpiteitä kuvattu runsaasti ja seuranta kyllä/ ei toteutuksen osalta. Tulisi olla myös vaihtoehto toteutunut osin, tai vaihtoehtoisesti pilkkoa toimenpiteet niin, että on vain yksi asia arvioitavana.

Kohdassa 5.1. mainitaan toimenpiteenä seuraavaa: *Terveyttä edistävän ruoan hankintaa ja saatavuutta tuetaan eri ikäryhmissä alueelliset erot huomioiden: ravitsemusasiantuntijan tuki kunnille.* Tuen avaaminen suunnitelmassa konkreettisemmin olisi tarpeen.

Tampereen osalta pyydetään korjaamaan Tampereen hyvinvointisuunnitelman painopisteet seuraavasti (s. 20): terveys, koulutus, henkilökohtainen toiminta ja työ, ympäristö, äänen saaminen kuuluville yhteiskunnassa, sosiaaliset yhteydet ja suhteet, aineellinen elintaso, turvallisuuden tunne.

Pirkanmaan hyvinvointialueen lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma

Monissa kunnissa on voimassa olevat lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelmat, joissa ei välttämättä ole samoja tavoitteita ja toimenpiteitä kuin hyvinvointialueen suunnitelmassa. Kuntien toimintaa koskevat tavoitteet ja toimenpiteet voivat jäädä toteutumatta, kun niistä ei olla yhdessä keskusteltu tai sovittu. Suunnitelmassa ei avata miten kunnat ovat osallistuneet suunnitelman laatimiseen. Suunnitelmassa on paljon toimenpiteitä, jotka koskevat ennemminkin kuntia kuin hyvinvointialueita ja ovat kuntien linjattavissa ja toteutettavissa, minkä vuoksi niitä tulisi valmistella yhdessä kuntatoimijoiden kanssa.

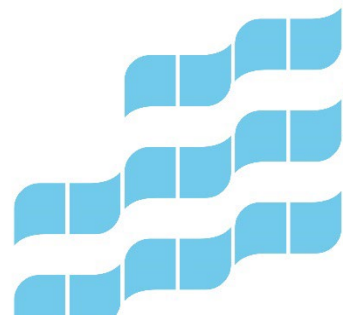
Alueellisessa suunnitelmassa hyvinvointialueen olisi tarkasteltava ja linjattava mitä omassa toiminnassa voisi lasten ja nuorten hyvinvointia edistää/tukea. Esimerkkeinä: Yksilöllisten hyvinvointia edistävien valintojen mahdollistaminen – toimenpidesuunnitelman kohta: *Kannustamme kuntia osallistumaan Unicefin Lapsiystävällinen kunta -mallin mukaiseen toimintaan*. Malliin mukaan hakeminen edellyttää kunnanhallituksen päätöstä. Hyvinvointialue voisi tarkastella miten voisi organisaationa edistää omassa toiminnassaan lapsiystävällisyyttä ja lapsen oikeuksien toteutumista. Liikkumisen ja aktiivisuuden edistäminen -toimenpidesuunnitelma: *Arkiliikunnan edistäminen/Kasvu- ja kehitysympäristöt: tuemme lasten ja nuorten aktiivisuutta esim. koulujen kerho- ja harrastustoiminnassa sekä välituntitoiminnassa*. Nämä ovat kunnan palveluja, joita hyvinvointialue ei tuota eikä ohjaa. Suunnitelmassa olisi hyvä tarkentaa hyvinvointialueen rooli. Arjen turvallisuuden lisääminen ja hyvinvointia edistävä kasvuympäristö -toimenpidesuunnitelma: *Arkiympäristöt/Sitoudumme varmistamaan lapsille ja nuorille turvallisia kasvuympäristöjä: varhaiskasvatus, esiopetus, perusopetus, toisen asteen oppilaitokset, nuorisotilat ja muut vapaa-ajanviettopaikat*. Nämä ovat kuntien palveluita. Suunnitelmassa tulisi kuvata hyvinvointialueen toimenpiteet.

Kappaleessa *Liikkumisen ja aktiivisuuden edistäminen* pyydetään täydentämään kohdan 2. Arkiliikunnan ja **kulttuurisen osallisuuden edistäminen**, jotta sanoitus vastaa kohdan sisältöjä ja synkronisoituu kirjattujen painopisteiden kanssa. Koulupäivän liikunnallistamisen rinnalle olisi tarpeen nostaa kulttuurikasvatussuunnitelmat ja – ohjelmat. Kappaleen *Osallisuuden ja yhteisöllisyyden vahvistaminen* kohtaan toivotaan muokkausta: Teemme kuntien nuorisopalveluiden, perusopetuksen ja **kirjastojen** kanssa yhteistyötä alueille sopivien yhteisöllisyyttä vahvistavien asioiden kehittämiseksi.

Pidämme hyvänä, että osallisuuden yhteydessä mainitaan kokemusasiantuntijat. Nuorten asiakaspalautteen merkitystä toivotaan korostettavan laajemmin esille kuultavana asiana, ei ainoastaan vaikuttamiselinten (nuorten parlamentti) kuuleminen. Tampereen lasten parlamentti esittää toiveen lasten mahdollisuudesta osallistua esimerkiksi ko. suunnitelman työryhmätyöskentelyyn vastaisuudessa.

Pirkanmaan hyvinvointialueen neuvolasuunnitelma

Neuvolasuunnitelmassa yhteistyö kunnan kanssa näyttäytyy pääosin palveluiden tuottajana ja kohteena, jonne alueen kuntalaisia ohjataan. Kuntayhteistyö on tärkeää mm. liikkumisen edistämisen ja varhaiskasvatuksen kanssa tehtävässä yhteistyössä.

Toivotaan täydennystä kohdan 2. *Liikkumisen ja aktiivisuuden edistäminen* tavoitteisiin siten, että nostetaan yhteistyö kuntien kulttuuri- ja vapaa-aikapalveluiden kanssa esille seuraavasti: Ohjaamme raskaana olevia ja perheitä **yhteistyössä kuntien kulttuuri- ja vapaa-aikapalveluiden kanssa** hyvinvointia tukevien vapaa-aika ja kulttuuripalveluiden pariin.

Pirkanmaan hyvinvointialueen opiskeluhoitosuunnitelma

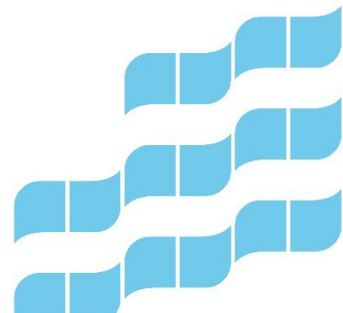
Suunnitelman sisällöissä on mainittu kouluterveydenhuollon toimintaperiaatteena olevan varhaisen tuen tarpeen tunnistamisen ja tuen tarjoamisen yhdenvertaisesti sekä asiakaslähtöisesti. Pirkan tulisi huolehtia ennaltaehkäisevän yhteisöllisen opiskeluhoollon riittävästä toimintaedellytyksistä ja taattava se, että opiskeluhoollon toimijoilla on aikaa tähän työhön. Opiskeluhoollon toimijoiden jaksaminen huolettaa perusopetuksessa. Toimijoiden aika ei saisi mennä pelkästään lakisääteisiin tehtäviin, jolloin ennaltaehkäiseviin toimiin ei jää aikaa.

Perusopetuksen puolella todetaan koulupsykologien tarve ja erityisesti varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen taholta toivotaan kuvaus siitä mitä kuraattorin työn painotus tarkoittaa esiopetuksessa.

Lukiokoulutuksen osalta suunnitelman todetaan sinällään olevan hyvä ja pitäen sisällään olennaisia asioita. Isoimpana kysymyksenä kuitenkin herää resurssien riittävyys kaikkiin suunnitelman toimenpiteisiin. Opiskeluhoollon lähipalveluiden säilyminen nähdään erityisen tärkeänä. Opiskeluterveydenhuollon sisältö ammatillisen koulutuksen osalta on kuvattu hyvin yleisellä tasolla verrattuna kuraattori- ja psykologipalvelujen kuvaukseen. Suun terveydenhuolto kuuluu osaksi koulu- ja opiskeluterveydenhuoltoa ja tulee sijoittua samaan osioon tässä suunnitelmassa. Myös palvelulupaus on erittäin yleisellä tasolla koulu- ja opiskeluterveydenhuollon osalta verrattuna kuraattori- ja psykologipalveluihin.

Opettajien konsultaation kohdassa mainitaan useita eri tapoja miten opettajilla on mahdollisuus konsultoida hyvinvointialueen henkilöstöä. Tulisi huomioida että oppilas- ja opiskelijahuoltolaissa ei säädetä konsultaatiosta. Konsultaatio tai konsultointi tulisi pitää erillään tilanteista, joissa pyydetään neuvoa yksittäistä opiskelijaa koskevassa asiassa. Esimerkiksi oppilas- ja opiskelijahuoltolaissa: monialaisen asiantuntijaryhmän jäsenillä on lisäksi oikeus pyytää neuvoa opiskelijan asiassa tarpeelliseksi katsomiltaan asiantuntijoilta ja ilmaista heille siinä tarkoituksessa salassa pidettäviä tietoja siten kuin viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetussa laissa säädetään.

Koulutuksen järjestäjien on tullut esittää kuntakohtaisesti ja toimipistekohtaisesti palvelutarpeet alueellista opiskeluhoitosuunnitelmaa varten. Kuitenkaan tässä

suunnitelmassa ei avata palveluiden järjestämistä ja voimavarojen kohdentamista. Avoimeksi jää missä opiskeluhuollon palveluiden kohdentamisesta päätetään. Suunnitelmassa toivotaan konkreettisempaa kuvausta hyvinvointialueen toimeenpanosta, sillä nyt suunnitelmassa on kuvattu kuntien palveluita myös hyvinvointialueen toimeenpanona.

Lasten parlamentissa nostettiin esiin kouluterveydenhuollon lyhyet vastaanottoajat kouluilla ja näistä tiedottamisen puutteellisuus. Myös päällekkäisiä koulukuraattorin ja koulupsykologin aikoja pyydetään muuttamaan eri ajankohdille. Lasten parlamentti pitää opettajien mielenterveysosaamisen kehittämisen hyvänä asiana, sillä parlamentin jäsenten mukaan vaatii uskallusta oppilaalta, jos opettaja ei ota mielenterveyteen liittyviä ongelmia vakavasti.

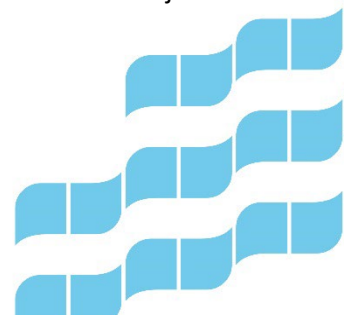
Pirkanmaan hyvinvointialueen ikääntyneiden hyvinvointisuunnitelma

Ikääntyneiden hyvinvointisuunnitelman ennaltaehkäisevät toimenpiteet on määritelty Lähitorien toimintaan. Lähitoritoiminnan kehittamisestä suunnitelmassa todetaan sen pohjautuvan Tampereen Lähitorikokemuksiin, mutta näitä ei tarkemmin suunnitelmassa avata. Ennaltaehkäisevä toiminta Lähitoreilla on suunnitelman mukaisesti Pirhan osalta palveluohjausta ja neuvontaa, muut ennaltaehkäisevät toiminnot suunnitelmassa toteuttaa kunta tai järjestötoimija. Selkeytystä toivotaan Pirhan rooliin eli tukeeko Pirha järjestötoimijoita näiden toimintojen järjestämisessä Lähitoreille vai oletetaanko muiden tahojen olevan järjestöjen tukena (esim. kunnan avustustoiminta).

Kaupunki korostaa ja tuo esille, että Pirhan yhdenvertaisiin palveluihin suuntaava malli karsii tamperelaisten Lähitoripalveluiden monipuolisuutta. Esimerkkinä on kädentaitopajojen karsiutuminen Lähitoreilta. Mahdollisesta Tampereella toimivien Lähitorien määrän vähenemisestä on myös saatu ennakkotietoa. Tärkeää on, että suunnittelussa huomioidaan ikääntyneiden määrä ja palvelutarpeet alueilla.

Tampereen kaupungin vanhusneuvosto kiinnitti erityisesti huomioita Pirhan yhdenvertaisuustavoitteeseen, joka koetaan Tampereen kohdalla karsimiseksi. Digilähitori ei palvele isoa osaa ikääntyneistä vielä tällä hetkellä. Vanhusneuvosto toivoi myös, että suunnitelman koonnissa olisi näkynyt enemmän ikääntyneiden palveluiden henkilöstön näkemyksiä. Suuri osa toimenpiteistä nähdään olevan kuntien vastuulla, joten neuvosto toivoi selkeämmän suunnitelman Pirhan omista toimenpiteistä.

Kappaleessa 8. mainitaan mm. Kaatumisen ehkäisyn toimenpiteet, joista ennaltaehkäisevissä palveluissa Lähitorille/ Kotitorille sijoittuu neuvonta ja

ohjaus, liikunnan palvelutarjonnan tuntemus ja niihin ohjaaminen, järjestöjen kanssa tehtävä yhteistyö ja monialainen alueellinen yhteistyö. Tästä suunnitelmasta puuttuu fysioterapeutin palveluohjaus. Monessa kohtaa painotetaan ohjauksessa ja neuvonnassa liikuntapalvelutarjottimen tuntemusta eli palveluohjaajien ja asiakasohjaajat ohjaavat liikunnan pariin. Tässä kohtaa tulisi huomioida myös mahdolliset fyysiset sairaudet ja vammat, jotka suuresti vaikuttavat kaatumisen ehkäisyyn. Kaatumisriskin arviointia ei ole myöskään katsottu ennaltaehkäisevien palveluiden tehtäväksi.

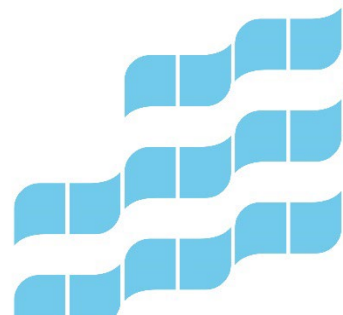
Suunnitelman painopisteessä 4 todetaan toimenpiteenä asiakkaiden tukeminen yhteisötoiminnan käynnistämisessä: *Lähitoreilla ikääntyneitä kutsutaan mukaan suunnittelemaan ja toteuttamaan ohjelmaa ja toimimaan vapaaehtoisina ohjaajina.* Avoimeksi jää mikä taho ottaa vastuun näiden vapaaehtoisten koordinoinnista ja tukena olemisesta.

Ikääntyneiden hyvinvointisuunnitelmassa kohdassa 9. mainitaan suunnitelman seurannasta, että *Lähtörien palveluiden osalta kerätään tietoa ikääntyneiden palveluiden oman forms-tilastoseurannan pohjalta*, josta saadaan tietoa mm. eri ryhmien ja tilaisuuksien osallistujamääristä. Kuntana edellytämme saavamme myös osallistujamäärät tietoomme erilaisten, mm. kulttuuristen, Lähtöripalveluiden tuottajana.

Lähtörien, Kotitorin ja asiakasohjauksen tehtävää ikääntyneiden asumisen neuvonnassa ja ohjauksessa ei mainita suunnitelmassa. Kuitenkin Tampereella jo nykyisellään asumisen asiat nousevat kärkeen asioina, joista Lähtörien käyttäjät haluavat henkilökunnan kanssa keskustella ja saada neuvontaa ja ohjausta. Varhaisen vaiheen keskustelut siitä, miten ikääntyminen onnistuu nykyisessä kodissa, tarvitseeko kotiin tehdä muutostöitä ja kuinka muutostöihin on mahdollista saada avustuksia, onko syytä suunnitella muuttoa esteettömään, aktiivista ja yhteisöllistä elämää tukevaan asuntoon ja asuinympäristöön, ovat ehdottoman tärkeitä keskustelunaiheita. Tämä haastaa osaamista ja ajan tasalla oloa erilaisista, eri kuntien alueilla toteutuvista, Pirhan tukemista asumisen vaihtoehtoista.

Pirkanmaan hyvinvointialueen ehkäisevän päihdetyön suunnitelma

Suunnitelmassa viitataan kunnalle tarjottavaan tukeen ja yhteistyöhön useassa kohdassa. Tämän tulisi olla toimenpiteiden kohdalla konkreettisempaa, sillä se vaikuttaa toteutumisen arviointiin. Ehkäisevän päihdetyön osuutta on mainittuna myös muissa suunnitelmissa ja täten kokonaisuuden hahmottaminen hankaloituu. Koska kaikkia toimenpiteitä ei ole koottu ehkäisevän päihdetyön suunnitelmaan kattavasti, voi yhteistyössä toteutettavien toimenpiteiden ja seurannan osuus jäädä epäselväksi.

Lopuksi

Pirkanmaan hyvinvointialueen hyvinvointisuunnitelmien yhteiset painopisteet suuntaavat hyvin toimintaa ja palvelujen kehittämistä. Suunnitelmat sisältävät laajasti erilaisia hyvinvointia ja terveyttä edistäviä toimenpiteitä. Kaupunki nostaa kuitenkin esille hyvinvoinnin laajemman tarkastelun tarpeen. Tampereen kaupungin hyvinvointisuunnitelmat perustuvat Stiglizin mallin mukaiseen kahdeksaan hyvinvointivarantoon. Erityisen tärkeänä kaupunki pitää lasten ja nuorten hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen toimenpiteiden laaja-alaista yhteistyössä tapahtuvaa valmistelua ja toimeenpanoa.

Toivomme suunnitelmatyöhön vastaisuudessa tiiviimpää keskustelua kuntien ja järjestötoimijoiden kanssa. Yhteisen keskustelun ja yhteistyön avulla voimme paremmin saavuttaa hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen tavoitteita ja saada aikaan vaikuttavuutta ja vaikutuksia, jotka edistävät tamperelaisten ja kaikkien pirkanmaalaisten hyvinvointia. Kuntien ja hyvinvointialueen vuosittaisissa lakisääteisissä hyteneuvotteluissa on hyvä tarkastella suunnitelmien toteutumista ja kuulla suunnitelmien toimeenpanosta hyvinvointialueen palvelulinjoilla.

